

ARVID JÄRNEFELT

Maa kuuluu kaikille!

Matkoiltani Laukon lakkomailla¹

Ihmeellisellä vuorella

Nousemme, hyvä lukija, ihmeelliselle vuorelle, josta päin emme ennen ole maailmata katselleet.

En sano sitä vuorta ihmeelliseksi sen puolesta, että maailma sieltä käsin näyttäisi muunlaiselta kuin se tähän päivään asti on aina ollut. Ihmeelliseksi sanon vuorta senvuoksi, että sinne näkyvien laaksojen olot, jotka alhaalla vaeltaessamme tuntuivat selviämättömän sekavilta ja moninaisilta, vuorelle noustuamme äkkiä esiintyvät sellaisena kokonaisuutena, jota lapsikin pystyy käsittämään. Kysymme täällä laaksossa alituiseen: mistä tulee, että toinen on köyhä, toinen rikas, että toisella on tarjona kaikki kehittymisen mahdollisuudet, toiselta puuttuu siihen välttämättömimmät edellytykset. Onko se maailman horjumaton järjestys vai onko se ihmisten autettavissa? Ja vastausta hakiessamme sekaannumme historiallisiin, taloudellisiin, lakitieteellisiin väitelmiin, jotka ainoastaan hämmentävät yksinkertaista kysymystä mitään siihen vastaamatta. Mutta siltä vuorelta ei tarvitse kuin katsahtaa ja koko kysymys on tuossa tuokiossa selvänä.

Siis nouskaamme.

Vuoren ylimmältä huipulta avautuu eteemme joka suunnalle mahtavana kokonaisuutena maan pinta. Se katoaa äärettömiin sini-etäisyyksiin, kunnes sulautuu taivaan rantaan.

Olemme niin korkealla ettemme voi nähdä mitään erikoisuuksia, ei peltoja, ei ihmisiä, ei asumuksia. Tiedämme ainoastaan, että tämä ääretön maa ja kaikki sen loppumattomat luonnon rikkaudet ovat pienten ihmiseksi sanottujen järkiolentojen käytettävänä. Ymmärrämme heti ensi silmäyksellä, ettei köyhyys maan päällä voi syntyä luonnon rikkauksien tai maan viljavuuden puutteesta; ymmärrämme, että tuo maa, koskineen, vuo-

riaarteineen, viljavine laaksoineen, luonnon moninaisine voimineen pystyisi elättämään tuhat kertaa enemmän väkeä kuin mitä maan päällä todellisuudessa on.

Niinkuin se aurinko, joka heittää mahtavat säteensä maailman yli, paistaa jokaiselle erotuksesta, niin tämä maa puolestansa tuntuu antavan yhtä järkähtämättömän lupauksen ravita jokaista, joka tahtoo työtä tehden siitä ravintoa ottaa.

Ensimmäinen laki, mikä tämän vuoren ylimmältä huipulta meidän tietoisuuteemme painautuu, on että maa on ihmisten yhteinen emo, jonka utareihin jokaisella ihmisellä on syntyperäinen oikeus. Ylimmältä huipulta emme siis ollenkaan voi selittää, mistä syntyy erotus köyhien ja rikkaiden välillä – muulla tavalla kuin että toiset tekevät työtä ja toiset eivät.

Mutta astuttuamme ylimmältä huipulta niin paljon alemmas, että jo näemme erikoisuuksia, on ensimmäinen huomiomme se, että kaikki luonnon rikkauksien lähteet eli nuo maaemmon ravintoa antavat utareet ovatkin anastetut harvoin yksityisomaisuudeksi. Käyttämättömiä ravintolähteitä ja viljelemätöntä maata olisi paljon, mutta ei ole ainoatakaan ravintolähdettä, joka olisi ravintoa hakevan käytettävissä, ei ainoatakaan maatilkkua, joka ei olisi viljelemätönnäkin yksityisen omistajan raja-aitoihin suljettu.

Ja nyt näemme heti, että erotus köyhien ja rikkaiden välillä perustuu rikokseen vuoren ylimmältä huipulta ymmärtämäämme lakia vastaan. Maaemmon pyhä ravinnon lupaus on tehty tyhjäksi ihmisten puolelta. Kaikki viljelemättömät ja viljelykseen kelpaavat alueet ovat yhdessä viljeltyjen alueiden kanssa aidotetut yksityisten omistukseen. Ihmis-enemmistö näin ollen on estetty vapaasti tekemästä työtä ravinnon saamiseksi

**”Kuka siis pellot voimassa pitää,
kuka ne lannottaa, kuka ojittaa,
kuka kylvää, kuka perunamaat
kyntää, kuka kesannot äestää,
kuka heinän niittää ja latoihin
ajaa, kuka elon korjaa ja riihittää?”**

maaemolta ja on sensijaan pakotettu kerjäämään työtä luonnon rikkauksien anastajilta, jotka tietysti maksavat siitä työstä ei sillä runsaalla mitalla, millä maaemo ihmistyötä aina palkitsee, vaan sen mukaan millä arvelevat työmiehen pysyvän elossa, sittenkuin he ovat ottaneet ylijäämän itsellensä.

Me laskeudumme vielä alemmas vuorelta, niin, että näemme jo ihmiskätten töitä. On varhainen aamu. Näemme allamme kultaisia vainioita, hedelmällisiä niittyjä ja kaiken keskuksena iloisen kartanon puutarhoineen, upeine navettoineen, tallineen. Kartanossa elää ihmisiä, jotka eivät koskaan ole auran kurkeen tarttuneet, jotka eivät osaisi tavallista aita panna, ei ojittaa maita, tuskinpa hevosta valjastaa, vasikkaa päästää, puuta kaataa. He ovat saaneet osakseen hienoimman sivistyksen, puhuvat vieraita kieliä, matkustelevat ulkomailla, polttavat paperossia hopeisista koteloista. Maat ovat siis perin hedelmällisiä, vainiot antavat suuria tuloja, niityt elättävät satoja elukoita. Kaikki on mitä loistavimmassa kasvussa, uhkuen runsautta ja hedelmällisyyttä.

Mutta missä on työväki? Renkituvassa sitä ei ole, vainiolla ei sitä myöskään ole. Koko kartanossa ei ole työntekijöitä kuin kuskia ja sisäpiikoja. Nekin vielä nukkuvat. Kuka siis nuo uhkeat, suunnattomat pellot voimassa pitää, kuka ne lannottaa, kuka ojittaa, kuka kylvää, kuka perunamaat kyntää, kuka kesannot äestää, kuka heinän niittää ja latoihin ajaa, kuka elon korjaa ja riihittää, kuka sen myllyyn vie, kuka rakennukset korjaa ja uusia pystyttää, kuka pitää tiet ja sillat voimassa, kuka se työllä ja toimella ottaa maasta sen rikkauten, jota se niin runsain määrin tarjoaa?

Katsokaa pois tuonne metsäkulmille. Läheltä ja kauempaa, jopa peninkulmienkin päästä, hökkeleistä, joiden ympärillä on ainoastaan pieniä, laihoja peltotilkkuja korpimetsäin keskellä, pitkin metsäpolkuja vaeltaa yksitellen keskusta kohden eri suunnilta satoja jalkamiehiä ja naisia,

tai kolistelee kivistä tietä hevospäiväläiset. Jo yöllä ennen auringon nousua, on heistä useat lähteneet liikkeelle, jotkut jo edellisenä iltana, ehtiäkseen päivän alkuun kartanon vainioille. Sillä nämä ne tekevät kaikki kartanon työt. Nämä ne ovat, jotka lähtien peninkulmien takaa tulevat kartanon hyväksi työllensä irrottamaan maasta niitä rikkauksia, joita se niin runsaassa määrin on valmis ihmisille jakamaan. Toisen puolen viikkoa he keväisin ja syksyisin, kesäkuumalla ja talven pyryissä tekevät työtä kartanolle, toisen puolen viljelevät korpimaita omien hökkeliensä ympärillä.

Mitä maksaa kartanon isäntä näille ihmisille, jotka kaiken hänen työnsä suorittavat?

Ei yhtään mitään. He suorittavat nämä työt kartanon isännälle oikeudesta viljellä hänen korpimaitansa.

Vuoren ylimmältä huipulta emme ymmärtäneet köyhyyden ja rikkauten syyksi muuta kuin että toiset tekevät työtä toiset eivät. Nyt näkee lapsikin, että suhde onkin niin hyvin kuin päinvastainen. Lapsikin ymmärtää, ettei rikkautta ja köyhyyttä määrää työn tekeminen, vaan yksistään se, että muutamilla ihmisillä on kaikki luonnon rikkautet hallussaan, joten heillä on käytettävänään sekä maatyöhön että tehdastyöhön nälkäpalkasta saatavaa työvoimaa.

Tämän ymmärrettyämme voimme astua alas laaksoon ja katsella inhimillisiä oloja vähän toisilla silmillä kuin totutuilla tavallisilla.

Kun siis kysymys on taistelusta maan omistajan ja maan vuokraajan välillä, niin meidän on ymmärtäminen kysymyksen olevan kaikkien taistelujen perustaistelusta, nimittäin luonnon rikkauksia vaille jääneen, työtätekevän kansan taistelusta jälleen pääsemiseksi niiden ravintolähteiden vapaaseen nautintoon, jotka sille syntyperäisellä oikeudella kuuluvat ja joita paitsi tämä enemmistö tuntee olevansa ja onkin ihmisarvoa ja kaikkia kehityksen mahdollisuuksia vailla.

”Yli 80 perhettä on kodittomiksi hädettyinä.”

Vaellukseni Laukon läänissä

Tässä seuraavat kuvaukset ja kertomukset ovat muistiinpanoja matkaltani Laukon ja Tottijärven laajoilla alueilla, missä viime talvena ja sitten keväällä tapahtuivat nuo kuuluisat joukkohäädöt.

”Laukon läänin” muodostavat Vesilahden pitäjässä oleva Laukon kartano ja siitä 15 kilometrin päässä sijaitseva Tottijärven kartano, ei aivan kaukana Tampereelta, suuren Pyhäjärven eteläisillä rantamilla. Kartanot ovat vanhat, Kurjen aikuiset². Nyt niitä omistaa sukutiloina parooni H. S. Standertskiöld-Nordenstam. Viljelys on kauttaaltaan torpparitaloutta, s. o. kartanon työt tehdään takamailla asuvien torpparien avulla, jotka sitä varten vaeltavat joko hevosmiehinä tai jalkamiehinä joka viikko kartanon töihin, käyttäen toista osaa viikosta omiin kotiviljelystoimiinsa. Näitä tällaisia vuokratyömiehiä on yhteensä noin 120 perhettä. Alue, jolla he asuvat on hyvin laaja, luonto enimmäkseen erämaista, hiljaista. Tämä maanviljelysväestö on viettänyt omaa metsäelämänsä, kartano omaansa, hyvin erillä toisistaan. Sellaisessa erämaan torpassa monet lapset eivät ole koskaan kartanoa nähneetkään. Asukkaat ovat enimmäkseen ”perineet” torpat isiltään tai iso-isiltään. Uutta torppaa perustettaessa, rakentaa vuokraaja torpan itse. Siinä on hänen työtänsä kaikkityyni, itse torpan rakennuksesta alkaen pienimpään ulkokuoneeseen asti. Moni on, paraimpia miehuutensa voimia säästämättä, rakentanut ja raivannut maata täydelliseen umpi-korpeen. Moni maaton ja irtolaiseksi tuomittu, tuntien vastustamatonta halua päästä luonnon yhteyteen, on pannut kaikki keräämänsä varat torpan perustukseen ja maan muokkaukseen.

Laukon häädöt tulivat suurena, aivan ansaitsemattomana onnettomuutena näiden maanviljelijäin keskelle, sillä onko kukaan, joka miehuutensa parhaat vuodet

panee asunnon rakentamiseen ja korpimaan muokkaukseen ansainnut, että hän, elämän jo kallistuessa iltaan, hädetään asunnostaan ja jätetään työnsä tuleentuvia heidelmiä vaille?

Yli 80 perhettä on kodittomiksi hädettyinä.

Minä tulin Laukon maille viime elokuun sateisina päivinä, jolloin aurinko vaan harvoin pilkisti esille pilvien lomasta.

Enkä heleätä päivänpaistetta voi niillä mailla ajatella.

Olinhan aikoinani lukenut sanomissa noista kuuluisista häädöistä. Aivan kuin olisin eilen pitänyt sitä talvista lehteä kädessäni soi vieläkin korvissani järkähtävä kertomus ratsupoliisien ja häätömiesten saapumisesta erämaan torppaan:

”Luettiin tuomio. Paperi annettiin miehelle, joka siihen tuijotti. Pari kolme toimitusmiestä lähtee ulos, tuvan ovi menee heidän mukanaan. Akkunoita irrotetaan, ne ovat jäässä ja särkyvät. Ruudut helisevät. Palavat halot viskataan akkunasta ulos. Pesässä on tuli, sinne syydetään lunta, mies tarkastelee rautakanki kädessä uunia etsien sopivaa rakoa, ja parilla kolmella sysäyksellä romahtaa suuri kasa tiilikiviä lattialle ja musta aukko syntyy. Vaimo istuu vuoteen laidalla nähtävästi taistellen itkun kanssa. Hän kutoo sukkaa minkä ehtii ikäänkuin tahtoi tuohon rauhallista perhe-elämää muistuttavaan työhön purkaa pakottavan katkeruutensa. Alaikäiset lapset, suu auki, vilusta väristen nurkassa katselevat, tietämättä mistä on kysymys. Pieni oli torppa, vähän ikkunoita ja ovia, vähän tulisijoja. Pian jouduttiin pois. Vaimo siirtyi ikkunan aukon ääreen ja katseli siitä meneviä. Sukkapuikot liikkuvat nopeasti –”³

Olinhan minä nuo kaikki lukenut, mutta omituiselta sentään tuntui nyt, lumien sulattua ja kesänkin jo

mentyä, omin jaloin astella noilla raunioilla, jotka yhä vielä semmoisinaan siellä olivat, astella särjettyjen kotiuunien muurisoralla, nähdä nuo alastomat ikkuna-aukot, ja autoilla seinillä jäännökset keisarin kuvista ja ristipuulla riippuvista Kristuksista.

Vaeltelin Tottijärven maita ristiin rastiin. Kaikkialla näkyi jälkiä noista suurista talvi- ja kevähävityksistä.

Kartanon torpat ovat kahta lajia: suuremmat, jotka tekevät kaksi tai kolme hevospäivää viikossa ja pienemmät, jotka tekevät ainoastaan yhden tai pari jalkamiespäivää viikossa. Suuremmissa torpissa on hävitys kohdannut ainoastaan uuneja, sisä- ja ulkokuoneiden ovia, ikkunoita, tai ovat jotenkin ehjinä säilytetyt mutta ovat kruununvoudin sinetillä suljettuina. Kaikissa pienemmissä eli köyhemmissä torpissa, joiden hävitys ei kartanolle tuota suurta vahinkoa, onkin käynyt mitä kauhein hävitys: vesikatot ovat murretut maahan, ovet teljetty ja kaikki jätetty sateiden mädännettäväksi. Vaikutus on kuin sota-ajoilta, tärisyttävä, inhottavan raaka. Kaikkialla on vielä vanhojen torpparien tavaroita pihamailla kevähäädön jäljiltä. Ne ovat siinä olleet kaikissa sateissa ja tuulissa.

Näky esimerkiksi vaaleansiniseksi maalattu sohva, matala kaappi, jonka päällä seisoo myrtti ruukussaan. Ei ole kuollut vaikka on koko kesän siinä ulkona hoitamatta seissyt.

”Tuokin taitaa olla teidän kukkianne”, minä kysyn saattajapojalta.

Hänen leukansa värähtää. Hän kääntyy pois.

”On.”

Toisen torpan pihalla, jossa oli lasten kotikeinu piilipuun ja seinänurkan välillä, näin aivan autioksi tehdyn katottoman tuvan teljetyn oven edessä mitä liikuttavimpia pieniä kotikapineita. Torpan lapset, jotka olivat jostakin syystä mielistyneet minuun ja seuranneet minua entistä kotiansa katsomaan, nostelivat niitä maasta, juttelivat keskenään ja elivät muistoissaan. He löysivät siinä entiset pikku Maijan töppösetkin, joiden punaiset nauhat olivat sateissa aivan haalistuneet. Vetivät he esiin myös isän vanhan käsisahan, jonka talteen ottamisesta nousi heidän kesken kysymys. Tietysti on pihoilta korjattukin paljon poliisien ulos viskaamia kapineita, mutta kaikki raskaammat kuten viljalaarit, kaapit, sohvot j. n. e. on täytynyt omien asuntojen puutteessa jättää semmoisikseen ulkosalle. Jos niitä on koetellut asettaa vaikka ulkoseinää vasten suojaan, ovat patrullipoliisit, jotka alinomaa Laukon maita kiertelevät, heittäneet ne heti takasin aukealle.

Muutamissa torpissa ei oltu tyydytty tuvan kattoa maahan sortamaan, vaan oli sorrettu vielä saunan, aittojen ja kaikkien sellaisten rakennusten katot, joissa torpparit olisivat häädön jälkeen voineet hakea suojaa päittänsä yli. Eräässä torpassa olivat pojat suurilla punamulta-kirjaimilla kirjottaneet aution tuvan ulkoseinään: ”Veljeys”, katottoman saunan seinään: ”Tasa-arvoisuus” ja hajotetun eloitan seinään: ”Vapaus.” Patrullipoliisit olivat tämän nähtyensä ankaran isällisesti nuhdelleet isäntää hänen poikiensa tähden.

Tämä isäntä oli tullut itse saattamaan minua hävitettyyn kotiinsa, jonka joka nurkan ja salvoksen hän, niinkuin kaikki muutkin torpparit, oli aikoinaan omin kirvein ja omin käsin rakentanut.

”Surku tulee noitakin honkia. Ne olen itse tuohon tuulien suojaksi kasvattanut”, hän sanoi.

Paksuiksi, käyräoksisiksi olivat aimo hongat ennätäneet hänen aikansa kasvaa. Ne ”humisivat tuulessa ja niiden välistä vilkkui järven siintävä selkä”, niinkuin lauletaan muutamassa isänmaallisessa laulussa.

Tapaamistani henkilöistä kiinnitti mieltäni erikoisesti – ehkä senvuoksi, että hän oli sopiva kirjallisiin taroituksiini – muuan suoraluontoinen, jyrkkäsanainen, tarmokas toimenmies. Hän oli ollut aikoinaan kivityön tekijä, varmaankin pystyttänyt monenkin herraskartanon kivijalkoja ja muurailut kaupunkipalatsien muureja. Mutta ajatuksissa hänellä oli aina ollut tulevaisuuden haaveena oman torpan vuokraaminen ja asettuminen ikiajoiksi perheineen kotikontua viljelemään. Koottuaan kolmetuhatta markkaa ja saatuaan siihen vielä pari tuhatta lisäksi olikin hän saanut vuokratuksi itselleen torpan. Kaikki rahat menivät torpan perustamispuuhiin. Neljä vuotta hän sitten asui onnellisena tässä kodissaan. Se oli mitä tavallisimmalla kummulla, jossa näytti olevan aukeata juuri niin paljon kuin hän oli vuosien kuluessa maata peratuksi saanut. Kun tulini sinne hänen itsensä saattamana oli hänenkin tavaroitaan pihalla sateen alla turmeltumassa. Katajaisen luonteensa mukaisesti oli näet hänkin, oikeuden lopulliseen voittoon turvaten, heti talvihäätöjen jälkeen muuttanut asuntoonsa takaisin. ”Maa meidän on, eikä laiskain lurjusten!” Sillä seurauksella, että kevään tultua täydellinen hävitys kohtasi hänen kotiaan. Uunit pantiin raunioiksi, ikkunat lyötiin säpäleiksi, navettakin rikottiin, lehmät ajettiin ulos ja kaikki ulkokuoneet tehtiin mahdottomiksi asua.

”Ja kun ne sortivat muurin alas, niin soraa lensi takinaan ja maitoastiaan”, sanoi hän nähtävästi ollen enin loukkaantunut tästä hänen vaimoansa kohdanneesta häväistyksestä.

Mitä näen minä! Jäykkä suomalainen leuka värähtelee!

[...]

Missä ovat siis lakkolaiset nyt? Missä nuo 80 perhettä, joiden jäsenluku yhteensä tekee noin 500 henkeä?

Astellessani Laukon metsiä minä näin heidän kesäisiä tyyssijojansa. He asuskelivat metsissä, ladoissa, riuhissa, joista heitä patrullipoliisit usein löysivät ja armotta ajoivat pois. Monet olivat saaneet väliaikaisia asuinpaikkoja Laukon rajojen takana olevien talojen torpissa. Semmoisissa paikoissa saattoi asua kolme, neljä perhettä jossakin pienessä tuvassa tai kamarissa. Mutta helposti on ymmärrettävissä, kuinka vaikea on tällaisista rajatonta vieraanvaraisuutta loppumattomiin hyväkseen käyttää. Jos meikäläisen rouvan osaksi tulisi pitää luonansa neljän suuren perheen jäseniä kolme kuukautta yhtämittaa, niin en luule että järkähtynyttä hermostoa voisi tasapainoon saada ilman pitempää virkistysmatkaa ulkomaille. Vaikea on asema sekä niille perheille, joiden vieraanvaraisuutta

”Sanottakoon kirkoista yleensä mitä tahansa ei niistä erkane pois jokin lämmin turvan tunne, jonka aina ehdottomastikin synnyttävät ihmisten yhtymistä varten rakennetut laitokset.”

kysytään että niiden, jotka ovat pakotetut sitä nauttimaan.

Liikuttavaa oli minusta nähdä noiden ihmisparkain yhä uudistuvia yrityksiä jos jollakin syyllä pysyä kiinni vanhojen kotiensa nurkissa. Missä vaan oli joku vaari tai sairas, jota ei oltu voitu ulos häätää, siellä koettivat muut perheen jäsenet turvautua hänen turviinsa. He elivät silloin tavallisesti jossakin ”kamarissa” uuden tulokkaan eläessä perheineen tuvan puolella. Sellaisessa kamarissa istuivat he kuin hiiret loukossa, joka hetki peläten poliisien tuloa. Kun me saattajani seurassa pyrimme sisälle, ei meidän kolkutukseemme vastattu.

”Päästäkää sisälle, jos siellä ihmisiä on!” huusi saattajani.

Ei vastausta.

Saattaja tempasi silloin oven auki.

Muori oli asettunut raamattua lukemaan, niinkuin näkyy tavaksi tulleen poliisien astuessa sisälle. Muut olivat liikkumattomina, kukin asentoonsa tyrmistyneenä, ukko vaari vaan ei voinut mielenkuohon vuoksi hillitä vanhojen jäseniensä hytkähtelemistä. Kaikki muu väki oli liikkumattomaksi jähmettynyt.

Näin rauhattomassa elämässä jokainen viikko vanhentaa ihmisen ikää vuodella. Rauhaton on aamun valkeneminen, rauhattomat päivän hetket, ja vielä kolkompi pimenevä ilta.

Rauhaa toivotettuamme muutti odottamaton mielen kevennys heidän kasvojensa kalpeuden hehkuvaksi punaksi.

Pienistä ikkunanruuduista katsellen minä näin kuinka uusi isäntä meni väkineen ja sirppineen eloa korjaamaan.

”Että se kehtaakin!” minä sanoin.

Tässä torpassa oli kuitenkin asianlaita toinen kuin kaikkialla muualla. Uusi isäntä oli tullut jo varhain ke-

väällä ja itse tehnyt kaikki kesäiset työt. Sentähden muori, hyväksymättä puhettani, kiiruhti sanomaan:

”Ei, ei, joka työn tekee hän on leivänkin ansainnut.”

Ja tämän tällaisen kansan sanotaan ylenkatsovan lakia!

[...]

Kaikkialla näin myös viljavainioita, joita vieras vastikään torppiin muuttanut väki korjaili.

Kielelläni pyöri kysymys, jota en sanonut ääneen:

”Olihan teitä sakotettu siitä, että olitte kylväneet? Miksi ette sytyttäneet tuleentunutta viljaanne tuleen ennenkuin annoitte vieraan sitä korjata?”

Arvelen, että jossakin naapurimaassa tuskin vilja olisi joutunut rikkurien ja lakkopetturien saaliiksi. Mutta se on totta: siellä tuskin olisivat poliisitkaan saaneet kaikessa rauhassa pitkin kesää kuljeskella yksinäisillä metsäpoluilla patrullien toimissa, kenenkään heitä hätyyttämättä, tuskin myös olisivat kartanon herrat saaneet turvassa metsästellä torppien mailla.

Oppaani seurassa metsiä kierrellyämme aukenivat näköpiirit ja edessämme oli Tottijärven kirkko. Siinä yhtyi meihin muuan toiselta puolelta tuleva lakkolainen. Kirkko oli sellainen tavallinen ruohokummulla sijaitseva, puna- ja keltamullalla sivelty maalaiskirkko erillään seisovine tapulitornineen, kiviaitoineen ja hautausmaineen korkeiden vaahterain siimeksessä. Sanottakoon kirkoista yleensä mitä tahansa ei niistä erkane pois jokin lämmin turvan tunne, jonka aina ehdottomastikin synnyttävät ihmisten yhtymistä varten rakennetut laitokset. Kartano helottaa iloisine väreineen toisella puolella, toisella kiertele maantie luikertelevan järven rantaan. Siinä kirkon lähellä on myös Tottijärven iso, harmaa viljalainamakaasiini, jonka ympärille nyt oli kokoontunut lakkolaisia

”Vapaamielinen yleisö on siinä uskossa, että häätöjä ei käynyt välttäminen, koska torpparit olivat lakon kautta muka rikkoneet kontrahtinsa ja muodollinen laki oli heitä vastaan.”

ja kartanon väkeä, joukossa myös poliiseja, hopeainen merkki otsassa ja helamiekka vyöllä. Ja kipeästi se näky repäsi sydäntä äskeisen kirkkotunnelman jälkeen. Ei missään tuollaiseen preussilaiseen pukuun puettu poliisi ole niin vastenmielinen nähdä kuin honkien ja leppien viheriäistä taustaa vasten.

[...]

Oman lainko narreina?

Suuri osa vapaamielistä yleisöä, joka muuten olisi myötätuntoinen lakon tehneille torppareille, on siinä luulossa, että häätöjä ei käynyt välttäminen, koska torpparit olivat lakon kautta muka rikkoneet kontrahtinsa ja muodollinen laki siis oli heitä vastaan. Niinpä Juhani Aho kirjottaa äskettäin *Helsingin Sanomiin* mietteitä Laukon asiassa (H. S. N:o 194), lausuen muun muassa:

”Keskinäiseen välipuheeseen perustuu kaikki yksityinen ja yhteiskunnallinen toiminta ja sitä ei saa rankaisematta ja vahinkoa korvaamatta rikkoa missään, ei kaikkein vapaimmissakaan yhteiskunnissa. Oikeus lain turvaan tässä kohden on niin suuri, että se on suurempi ja kalliimpi kuin viljelyksen oikeus, kuin ihmisen oikeus maahan, kalliimpi kuin kodinkaan oikeus.”⁴

Roomalainen oikeus, josta meidän oikeutemme on lainattu, ei rajottunut edes kodinkaan oikeuteen, vaan sääsi, että velkojan oikeus oli kalliimpi kuin velallisen henki, joten velkojalla oli muun muassa oikeus myydä velallinen orjaksi tai panna hengiltä. Juhani Aho ja vapaamielinen yleisö arvelee nyt, että jos meilläkin vielä olisi voimassa roomalainen sääntö velallisen vastaami-

sesta ei ainoastaan maallaan ja kodillaan vaan myös hengellään, niin meidän pitäisi, ennenkuin tämä laki olisi muutettu, tynesti katsoa, kuinka ihmisiä mestattaisiin ja hirtettäisiin senvuoksi että ovat tehneet lakkoja. Eipä itse asiassa perheen häätäminen maaltaan ja kodistaan paljon helpompi olekaan kuin hengen menettäminen, ja niinpä tämä yleisö nyt asettuu oman lakinsa narriksi sanoen: ”Ihmisten häätäminen kodeistaan on sääliä herättävää, se on sydäntä repivää, mutta emme voi sille mitään, sillä laki niin vaatii.” Ja he ovat yhä siinä hurskaassa uskossa, että ratsupoliisien retkikunta Helsingistä Hämeen talvisiin erämaihin oli tehty vaan muutaman sikäläisen velkojan auttamiseksi yksityistä saatavaansa perimään!

Mutta väittäessään olleensa aivan voimattomia lain selviä määräyksiä vastaan ja syyttäessään kaikesta pahasta Laukon muka erikoisen ankaraa, sydämmetöntä paroonia, nämä ihmiset eivät puhu oikein rehellistä kieltä. Se on helposti todistettavissa.

Olin kerran teatterissa. Siellä esitettiin Shakespearen *Venetsian kauppiasta*. Tämän kappaleen juoni on, kuten tunnettu, sellainen, että muuan kauppias on velallisen kanssa tehnyt välipuheen, jonka mukaan hän, ellei velka tule suoritetuksi, saa leikata naulan lihaa velallisen rinnasta. Välipuhe oli tehty lain kaikkien sääntöjen mukaan. Siitä huolimatta me kaikki paukutimme mielihyvystä käsiämme, kun velallisen asianajaja oikeudessa kiersi lain muutamilla asianajajatempuilla. Tuomari näet antoi tuomion, jossa määrättiin, että koska välipuheessa oli kysymys yksistään lihasta eikä verestä, niin kauppias tulisi rangaistuksi lähimmäisen veren vuodattamisesta, jos lihaa leikatessa tippaakaan verta vuotaisi. Velkojan oli nyt tietysti mahdoton oikeuteensa päästä eli toisin sanoen hän jäi sitä pyhää lain turvaa vaille. Ei kukaan

ole koskaan oman säättämänsä lain narri, vaan milloin lain puustavi sattuu menemään esim. kaikkien etuja tai ilmeistä oikeuden tuntoa vastaan, silloin laki aina kierretään tai jätetään noudattamatta. Ja on sellaisen lainkohdan syrjäyttäminen meidän oloissamme vielä paljon tavallisempi kuin muinaisessa Venetsian valtiossa. Kun yhteinen etu on kysymyksessä on satunnaisen lainpuustavain syrjäyttäminen niin luonnollista, ettei sitä edes kukaan huomaa. Jos tuomari sellaisessa tapauksessa keksii, miten laki on sopivimmin vältettävä tai jos hän tekeytyy tyhmäksi ja antaa yleistä mielipidettä edustavalle asianajajalle ohjat tai jos hän julistaa, että tuomio asiassa annetaan ”vastaisuudessa”, jolloin jokainen ymmärtää ettei sitä anneta koskaan, niin kaikki pitävät tuolaista tuomaria viisaana ja ammattiansa hyvin käsittävänä miehenä. Sillä sitä ei toki kukaan salli, että isänmaa joutuisi vaaraan tai häpeään jonkun lainpuustavain tähden. Tiedämme, että esimerkiksi suurlakon aikana tapahtui luvattomia tapauksia, joita lakimme rankaisisi mitä ankarammin. Mutta tähän lakkoon ottivat osaa myös lainsäätäjät itse ja niin on jokaiselle päivän selvää, että laki yksinkertaisesti jää sen aikuisiin tapauksiin nähden voimattomaksi, viskaalit, asianajajat, nimismiehet, sanomalehdet, tuomarit, poliisimestarit – kaikki vaikenevat kuin yhteisestä suostumuksesta. Eikä ole ketään niin sokeaa, joka vaatisi lain noudattamista tässäkin tapauksessa. Mikä syy on siis siihen, että Laukon jutussa lakia ei voitu mitenkään välttää. Miksi hallitus ei keksinyt mitään keinoa, miksi paroonin ei tarvinnut pelätä tulevaisuutta ristiriitaan yleisen mielipiteen kanssa, miksi kruununvoudit ja nimismiehet tinkimättä muuttuivat lainkoneiksi ja miksi tuomarit eivät tunnustaneet mitään lieventäviä asianhaaroja? Eikö isänmaa ollut vaarassa, eikö noista joukkohäädöistä olisi voinut ja vieläkin voi syntyä yleistä sekasortoa ja maallemme häpeää, eikö se voinut olla kuin kekäle kuivaan havumetsään, josta yleinen kulovalkea alkunsa saa? – Siis kysymys tässä ei ollutkaan lain puustavain noudattamisesta tai syrjäyttämisestä. Ei tässäkin tapauksessa ole kukaan ollut oman lakinsa narri, vaan kyllä lain puustavi pantiin täytäntöön hyvin harkitun ja punnitun laskun jälkeen. Miksi ei hallitus toimi? Hallitus *ei saa* ostaa Laukon kartanoa, sillä jos hallitus ostaisi ja tarjoisi maat palstatiloina lakon tehneille torppareille, niin julistaisi hallitus hyväksyvänsä maalaislakkoja ja avaisi portit selkoselälleen juuri sille yhteiskunnalliselle mullistukselle, jonka estämisessä koko hallituksen merkitys vallassa-olijain mielestä on. Miksi parooni ei tee sovintoa? Parooni *ei saa* tehdä sovintoa lakokolaisten kanssa, sillä mukautumalla heidän vaatimuksiinsa hän menettelisi vastoin koko maanomistajaluokan etuja. Parooni mahtaa olla omituisessa asemassa: julki-suudessa häntä muka moititaan julmaksi, itsepäiseksi, epäisänmaalliseksi, mutta yksityisesti, kullissien takana, maanomistajien puolelta häntä ei ainoastaan kannateta, vaan suoraan pakotetaan menettelemään niinkuin hän nyt menettelee: ei millään ehdoilla mitään myönnytyksiä maalakkolaisille, rautakourin tuo liike on tukahutettava, vähintäkään säälimättä on lakon ajatus juurineen kit-

kettava maalaisväestön mielistä. Tehköt kaupungeissa lakkoja, kunhan vaan ei maalla. Jäykkänä ja rautakouraisina esiintyvät siis kaikki hallituksesta ja paroonista alkaen kruununvoutiin, nimismieheen ja poliiseihin asti, jotka tässä kovakouraisuudessaan – kaikista sanomalehtimoitteista huolimatta – itsetietoisesti tuntevat vallitsevan yleisön täyttä myötätuntoa.

Syynä siihen, että kaikista vaaroista huolimatta hallituksen puolelta tarmokkaasti avustettiin häätöjen toimeenpanoa ei siis ollut se, että olisi oltu oman lain narreina, – ettei olisi muka voitu keksiä millä lain puustavia kiertää tai miten taivuttaa ankara isäntä sovintoon, vaan syynä oli yksinomaan luonnon rikkauksia anastaneen valtaloukon pakko kukistaa ne tuntoihinsa heräävät kansan luokat, jotka ovat näitä rikkauksia vailla ja nyt koettavat uutta taistelukeinoansa, lakkoa.

Maalaislakosta yleensä

”Olisiko siis todella ollut oikeudellisia näkökohtia, jotka olisivat voineet estää noita häätöjä?” kysyy hyväntahtoinen, viaton yleisö, joka ei ole tehnyt itselleen selvää mistä kohti kenkä on tässä jutussa vallassaolijoita puristanut ja yhä puristaa.

Mitä on lakko?

Lakko on uusi taistelukeino, jolla sarronalainen ryhmä ihmisiä yhtäkaa keskeyttää velvollisuutensa tai välipuheensa täyttämisen siksi kunnes muutamat asianosaisten kesken syntyneet riidanalaiset kysymykset tulevat tavalla tai toisella ratkaistuksi.

Lakkojen avulla on kaupunkien tehdasväestö kuten kaikki myöntävät monessa kohden saavuttanut suuriakin taloudellisia parannuksia.

Armon vuonna 1905, marraskuussa teki koko Suomen kansa lakon, se on, lakkasi tottelemasta ylintä maallista käskijäänsä, jolle oli ikuisen uskollisuuden valan vannonut, ja saavutti tällä lakolla paitsi entisen asemansa vielä uusia oikeuksia.

Lakko on *uusi* ilmiö taloudellisen ja oikeudellisen elämän alalla. Taloudelliset ja oikeudenkäynti-lait eivät vielä ole sen sisältöön kajonneet. Se on luonut uusia velvollisuuksia valtamiehille, nimittäin velvollisuuden käydä sovitteluihin lakon tehneen ihmisryhmän kanssa ennenkuin riitaisuudet joutuvat tuomioistuimen ja asevoimien ratkaistaviksi. Näin on jo aikoja sitten yleinen mielipide hyväksynyt lakkoja tehdasväestön keskuudessa ja poliisivallan sekaantumisen sellaisia lakkoja ehkäisemään on ollut leimattuna turkkilaisuudeksi tai ehkä lievemmin venäläisyydeksi. Suomen kansaan nähden antautui kuitenkin Venäjän keisarikin sovitteluihin, aivan niinkuin uusi lakon taistelutapa vaatii.

Mitkä ovat yleensä edellytykset siihen, että lakkoa voisi pitää oikeutettuna? Sillä onhan selvää, ettei lakko kaikissa tapauksissa voi velvottaa isäntää edes neuvotteluihin. Joku hyvinvoipa kirjailija esimerkiksi on luvannut kustantajalleen romaanin joulukuksi ja he ovat tehneet asiasta välipuheen. Kirjailija tekee lakon. Silloin on kustantaja epäilemättä oikeutettu mihinkään neuvotteluihin

ryhtymättä vaatimaan kirjailijalta oikeuden kautta vahingonkorvausta. Lakko ei tuntuisi myöskään ollenkaan hyväksyttävältä, jos se tapahtuisi esimerkiksi palkkaansa tyytymättömien virkamiesten keskuudessa. Miksi ei? Siksi, että mikään ei ole heitä pakottanut sitä virkaa hakemaan. Näissä esimerkeissä piilee asian ydin. Ollaksensa oikeutettu täytyy lakon ensiksikin olla kokonaisen ihmisryhmän toimeenpanema eikä ainoastaan yksityisen, toisin sanoen, niiden epäkohtain, joiden johdosta lakko on tehty, täytyy koskea kokonaista ryhmää, ja toiseksi: tämän ryhmän edellytetään olleen *pakotetun* tekemään välipuhetta. Lakko, jonka esim. joku yksityinen isäntänsä tyytymätön tehtaantyoimies panisi toimeen, ei tunnu oikeutetulta juuri siksi että yksityisellä ajatellaan olevan vapaa valta hakea toista työpaikkaa, mikä on mahdotonta kokonaisille ryhmille.

Molemmat nämä edellytykset olivat käsillä Laukon torpparilakossa. Epäkohdat, jotka tuntuivat sietämättömiltä kohtasivat torppareita yhteisesti. Ja mitä välipuhepakkoon tulee niin on se maatyöväestön keskuudessa olemassa enemmän kuin missään muualla.

Voisimme ajatella, että ”välipuhetta ei saa rankaisematta rikkoa” ja vaikkapa vielä ”oikeus lain turvaan tässä kohden on kodinkin oikeutta kalliimpi”, mutta tuo on lakkoihin nähden totta ainoastaan siinä tapauksessa, että se ihmisryhmä, joka on välipuhetta noudattamaan sitoutunut, oli vapaa joko tekemään tai olemaan tekemättä tuota välipuhetta. Jos viljelyskelpoista maata olisi jokaisen saatavana, joka maata viljellä tahtoo, silloin tietysti voisi puhua välipuheen vapaudesta isännän ja vuokraajan välillä. Mutta nyt tiedämme, että kaikki maa, olipa se viljeltyä taikka ei, on anastettu yksityiseen omistukseen. Vapaudesta voisi puhua vielä sittenkin, jos maa olisi jotain ylellisyystavaraa, jota ei kenenkään olisi pakko itselleen hankkia. Mutta nyt maa tälle väestöluokalle ei ole mitään ylellisyystavaraa, vaan sellaista tavaraa, jota paitsi se ei voi elää. Vanhempi perheellinen maanmuokkaaja, joka ei voi enää työalaansa vaihtaa ja jommoisia kaikki torpparit ovat, on viljelysmaata saadakseen *pakotettu* suostumaan millaisiin välipuheisiin tahansa. Jos siis lakkoo pidetään hyväksyttävänä taistelukeinona noihin suuriin irtolaisjoukkoihin nähden, jotka myrskyä uhkaavina irtolaislaumoina liikkuvat työn kerjuussa, koska katsotaan että he, ollen työn puutteessa, ovat pakotettuja sitoutumaan teettäjien sanelemiin välipuhe-ehtoihin, niin ainakin yhtä hyvällä syyllä voi samaa sanoa maattomaan maalaistyöväestöön nähden. Lakot ovat kummassakin tapauksessa juuri sentähden oikeutettuja, että välipuhe on tehty köyhän kansan sironnalaista tilaa hyväkseen käyttäen, eli että välipuhe ei ole perustettu toisen asianomaisen vapauteen.

Maanomistajien ja maattomien välisissä riidoissa, joissa lakko syntyy, on siis maanomistaja yleisen oikeustajunnan, jopa voimassa olevan lainkin hengen mukaan *velvollinen* käymään sovitteluihin lakkoyhdyskunnan kanssa ja sovittelujen jäätyä tuloksettomiksi ja asian jouduttua oikeuteen, oikeus puolestaan on *velvollinen* ottamaan harkinnan alaiseksi kysymyksen onko lakkoon ollut syytä,

sillä lakko semmoisenaan ei suinkaan merkitse kontrahdin rikkomista, vaan voi syntyä mahdottomuudesta täyttää kontrahdin ehtoja niin kauan kuin maanomistaja ei ryhdy sellaisiin toimiin, jotka tekevät kontrahdin täyttämisen jälleen mahdolliseksi. Kumpaakaan ei tapahtunut Laukon lakossa. Parooni ei suostunut mihinkään keskusteluihin lakkolaisten kanssa. (Hän ilmoitti ottavansa vastaan vaan yksityisiä lakkotoveruuden rikkojia). Oikeus ei ottanut harkitakseen kysymystä lakon syistä, vaan piti lakkoo semmoisenaan kontrahdin rikoksena.

[...]

Oletteko koskaan omistanut tai hoitanut hevosta, rakas lukija? Ette ole.

Kuvaillaa nyt kuitenkin, että teillä olisi sellainen hevonen, jota olisitte pienestä varsasta asti kasvattanut, joka olisi teidän hoidossanne oppinut ja varttunut ajohevoiseksi, jota olisitte joka päivä vienynt hakaan ja taas sieltä tuonut, jolla olisitte kyntänyt ja äestänyt pienet kotipeltonne, jolla tehnyt kirkko- ja myllyretkenne, joka siis olisi käynyt teille rakkaaksi niinkuin kaikki mikä on yhteydessä teidän kotinne, teidän työnne ja työnne hedelmän kanssa. Olette varmaan ainakin omistanut joskus venettä, jolla olette vesiretkiä tehnyt ja tiedätte, että sellaiseenkin kiintyy, koska se ikäänkuin tuntuu toverilta, jonka kanssa on ollut monenlaisissa vaiheissa. Ja voitte siis arvata kuinka paljon enemmän kiintyy hevoseen, jonka kanssa on yhdessä voimiaan ponnistellut sekä hyvän että huonon sään vallitessa, kesän helteessä ja talven pakkasessa.

Kuvaillaa nyt, että te tämän rakkaaksi käyneen kasvattinne kanssa olette velvollinen kahtena päivänä viikossa lähtemään 17 kilometrin päässä olevaan työpaikkaan. Siellä te olette velvollinen ajamaan aamusta iltaan sontaa erästä sontasäiliöstä, joka on tukittu niin, ettei virtsa pääse ulos vaan muuttuu sontavelliksi navetasta luodun kuivan sonnan kanssa. Tähän säiliöön teidän on ajaminen hevosenne, joka vajoo mahaa myöden inhottavaan liejuun. Teidän on täyttäminen sontarattaanne mainitulla vellillä, käyttäen siihen mielenne mukaan talikkoa tai lapiota tai ämpäriä, ja työn tehtyänne teidän on piiskaaminen hevosenne ulos tuosta ruumasta; hevosenne tekee yrityksen toisensa jälkeen, se jännittää takajalkansa, se kaatuu polvilleen, taas nousee, taas jännittyy, taas kompastuu pärskyttäen likaa kupeihinsa, selkäänsä ja harjaansa. Illalla on teidän vieminen hevosenne yhteiseen, luvattoman hataraan talliin, jossa hevosenne likaisena ja märkänä palelee. Te itse saatte viettää yönne yhteisessä yökortterissa, jota ei koskaan puhdisteta ja jossa senvuoksi on elukoita kaikkia lajia, likaisten vaatteiden haju niin suuri, että ruokaileminen tuntuu peräti mahdottomalta ja ainoastaan suuri väsymyksenne tekee uneen vaipumisen mahdolliseksi. Likaa ja hajua tässä ”taksvärkki-pirtissä” lisää erityisesti se seikka, että se on ainoa paikka, missä on tilaisuudessa sulatella työssä jäätyneitä sontaisia lapiota, talikoita ja saappaita. Voisitteko te tyytyä sellaisiin oloihin?

Sellaiset olivat kuitenkin ne Laukon torpparien ”epäkohdat”, jotka muodostivat ne ehdot, joiden täytettyä lakko olisi loppunut ja työhön olisi ryhdytty.

Samaisesta ”taksvärkki-pirtistä” kertoo lakkolaisten asianajaja, varatuomari E. Nyysölä seuraavaa:

”Lähdin katsomaan tuota pirttiä itse paikalla. Näkyä, joka siellä kohtasi silmiäni, en nyt tahdo uskoa todeksi. Torpparien kertomus pirtistä ei ollutkaan oikea. He olivat nähtävästi jo vuosikymmenien kuluessa niin tottuneet silmillään sitä katselemaan, etteivät olleet huomanneet sen kaikkia ’puolia’ minulle selittää. Mutta minä, joka sen ensi kerran näin, huomasin näkeväni jotain sellaista, jota en ollut ennen nähnyt, enkä edes uneksintukaan näkeväni. Lattia kyllä oli huoneessa, mutta luudan kanssa, puhumattakaan vedestä, se ei ollut joutunut pitkiin aikoihin, jospa koskaan, tekemisiin. Kauan ei mieleni kyllä tehnytään sitä penkoa, sillä pelkäsin sitä elävien joukkoa, joka jo sisäänastuttuani säärissäni oli alkanut antaa tietoa olemassaolostaan. Vilkasini ympärilleni. Näin huoneessa sänkyjäkin, oikeita sänkyjä. Katsahdin niihin tarkemmin. Olivat joskus maailmassa nähtävästi olleet kasvavaa puuta, mutta mitä puuta, sitä en osaa sanoa, sillä en meidän metsissä ole nähnyt kasvavan niin mustasyistä puulajia. Mikä tietää, taisivat ollakin jotain ulkomaalaista puulajia, joka ei vedestä valkene. Niiden sisäläkin oli ’täytettä’, mutta ei ainakaan riihikuivia pahnjoja.

Tämä pirtti, joka oli Tottijärven kartanossa, oli kuitenkin se parempi pirtti. Toinen, eli Laukon pirtti on vielä kurremmassa kunnossa, mutta sen sisälle ei minua päästetty.”⁵

Laukon torpparivaltakunnassa ollaan siis vielä hyvin kaukana ylellisyyden vaatimuksista. Toistaiseksi olisi tyydytty vaan vähän suurempaan siivouteen siinä kartanon omassa rakennuksessa, jossa se työväkeensä majotti.

[...]

Olisi kuitenkin väärin väittää, että nämä tässä luetellut seikat, niin sietämättömiltä kuin ne syrjäisestä tuntuvatkin, olisivat yksin, ilman muita väliin tulleita asianhaaroja, synnyttäneet nyt kysymyksessä olevaa lakkoo kärsimyksiin tottuneiden torpparien joukossa, juuri sinä aikana kun se sitten syntyi. Mies voi kantaa kuormaa, jonka alla hän on nääntymäisillään, hyvinkin kauan, jos hän vaan on varmasti vakuutettu, että se todella on hänen kannettavanansa. Mutta jos minä tulen häntä vastaan ja nimenomaan huomautan hänelle kuorman olevan hänelle raskaan senvuoksi, että hänen takanansa kulkija on sälyttänyt oman kannettavanansa hänen kuormansa päälle, silloin vääryyden herännyt tunto tekee kuorman kantamisen heti hänelle ylivoimaiseksi. Ja tuo ei ole ainoastaan jotain mielikuvitusta hänen puoleltaan, vaan vääryyden tunto *todellisuudessa* vaikuttaa sen, että ennen mahdollinen rasitus tulee mahdottomaksi kantaa. Sellainen voima on itsetietoinen vääryyden tunto.

Ajat ovat muuttuneet. Kansan vanha vapauden tunto on herännyt.

Ei vanhoina aikoina maan vuokraajia ollut; ei ollut renkiä, ei piikoja, ei muonamiehiä. Torpat syntyivät siten, että kun Ruotsin laki teki esteitä tai ainakin suuressa määrin vaikeutti maan vapaata jakamista ja osittamista, niin talon perilliset suostuivat tavallisesti kes-

kenään olla jakamatta perintötilojaan laillisessa järjestyksessä, vaan järjestettiin asia niin, että yksi perillisistä rupesi talon nimelliseksi isännäksi ja toiset perilliset hänen torppareikseen, jolloin suoritettavat kruunun ja kirkon verot jaettiin kaikkien kesken tasan. Torppari oli tietysti aivan yhdenveroinen kuin talon nimellinen isäntäkin eikä mitään erotusta arvossa tai oikeuksissa ollut isäntien ja torpparien välillä. Mutta sitten väkiluvun lisääntyessä, kun viljelemätönkin maa sai arvonsa, tulikin maan omistaminen semmoiseen tulolähteeksi; nimellisestä talon isännästä syntyi ”maan omistaja” ja torpparit saivat ruveta maksamaan hänelle erikoista veroa ja saivat kokonaan toisen merkityksen. Syntyi maanomistajien ja maattomien luokka. Ja nyt seuraa jälkimmäisten yhä suurempi orjistuminen edellisten alle. [...]

Me olemme niin tottuneet pitämään jotakin torpparia alemmassa arvossa kuin jotakin paroonia, että meidän mielestämme ”alas”-huuto tai lakin päässä pitäminen tai paroonin tieltä väistymättömyys (jotka nyt olivat niitä lakkolaisten syntejä) näyttää aivan huutavalta rikokselta, mikä todella oikeuttaa aatelismiestä loukkaantumaa jopa toimeenpanemaan häätöjäkin. Mutta jos tekee itselleen selväksi, mikä ääretön vääryys kohtaa työtätekevää väestöä siinä, että tältä väestöltä on riistetty se maa, joka heitä työhön kutsuu ja heille sylinsä avaa, niin silloin ei mikään räjähdysaine tunnu kyllin voimakkaalta hävittääkseen tämän vääryyden niin juuria myöten kuin se hävitettävä olisi; ja kaikki nuo alas-huudot tuntuvat vaan vähäpätöisiltä ja perin anteeksiannettavilta mielenilmauksilta. Suureen vuosisataiseen tyytymättömyyteensä ei maalaisköyhälistö ole todellakaan mitään opastusta sosialisteilta tarvinnut. Minun nähdäkseni sosialisteja pitäisi vallassaolijain päinvastoin kiittää, he kun juuri ovat johtaneet tuon viimeisen ilmauksen maattoman väestön taistelusta itsetietoiselle passiivisen vastarinnan (aseettomuuden) tielle, sillä ellei sosialismin opit olisi levinneet juuri näihin aikoihin torppari-maailmaan, olisivat torpparit aikaa sitten ilmi kapinassa. Sosialismin opit ovat meillä olleet sinä ukkosenjohdattimena, joka on epämääräiseen tulevaisuuteen siirtänyt vallankumousuhkan, mikä oli maaköyhälistön keskuudesta jo nousemassa. Naapurimaassamme, Venäjällä, erittäinkin Tuulan, Orlovskin ja Kurskin lääneissä, eli Venäjän varsinaisissa maanviljelyspiireissä, ovat yöjunat alituisen valaistuksen alaisina. Lakkaamatta pitkin matkaa, milloin toiselta milloin toiselta puolen näkyy vaunun ikkunoista loimottavia tulipaloja: tilanhaltijain talot palavat. Yöjuna ei pääse hetkeksikään näiden kaameain valonheittäjain piiristä.

Mutta Laukon läänissä ei ole yhtäkään poliisia sormenpäälläkään kosketettu; ei yksikään salalaukaus ole kuulunut miltään metsänkulmalta, eikä yksikään murhapoltton liekki ole vielä leimahtanut.

Meillä mojitetaan Laukon torppareita lain halveksimisesta sen perustuksella, että he tekivät lakon. Mutta itse asiassa on luottamus saman torpparien lainkuuliaisuuteen juuri heidän nykyisen sosialisminsa vuoksi tullut niin suureksi, ettei kukaan vallassaolijoista tule ajatel-

leeksikaan sellaisia mahdollisuuksia kuin naapurimaasamme tapahtuvia. Rohkeasti jännitetään äärimmillen tuon lainkuuliaisien kansan passiivisen aseettomuuden päätöstä. Koko tuo suurilukuinen väkijoukko näyttää jo olevan hallittu parilla poliisilla, jotka hyräillen kiertelevät metsiä ja ilkkuen jakelevat käskyjensä.

Eihän torppariemme tyytymättömyys ole sosialistien herättämä. Ennenkuin sosialismin opit olivat maahamme tulleet, olivat torpparit alkaneet kokoontua joukkoihin, ja panivat toimeen uhkaavia lähetystöjä. Kaikkein järkyttävimmät hyökkäykset yhteiskuntaa vastaan etsivät ja löysivät aina kannatusta tämän maalaisköyhälistön tyytymättömyydessä. Mutta nyt he ovat passiivisia, ja se tapahtuu siksi, että he vuosisatoja turhaan odottuansa ja väkivaltaisuuksien ollessa jo puhkeamaisillaan ovat vieläkin kerran ruvenneet odottamaan – tällä kertaa sosialismilta ja sen uudelta eduskunnalta.

Ihminen ja luonto

Sen ihmeellisen vuoren huipulta katsellessa ensimmäinen tunne, ensimmäinen ajatus oli, että niinkuin päivän valo paistaa jokaiselle erotuksesta niin maa lupaa erotuksesta ravintoaan jokaiselle, joka työtä tehdä tahtoo. Maa on kaikkien ihmisten yhteinen ravitsija, ja jos puutetta kuitenkin ihmisten keskuudessa syntyy, niin ei sitä synny senvuoksi että maa ei voisikaan lupaustansa pitää, vaan senvuoksi että ihmiset ovat anastaneet maan ravintolähteet yksityiseksi omaisuudekseen, joten maattomat ovat estetyt välittömästi työstä leipänsä hankkimiseksi ja ovat sensijaan pakotetut elättämään itseänsä työvoimansa myymisellä nälkäpalkasta. Mutta tuo tunne että maa on oikeastaan ihmisten yhteistä perua, johon on oikeus ainoastaan sillä, ken sitä viljelee, ja että siis viljelemättömiin maan omistajana ei voi olla kukaan yksityinen,

se tunne käy esiin yhtä selvänä myös katsottaessa sisältä päin ihmisen ja luonnon väliseen suhteeseen.

Ihmisen ja luonnon välillä on olemassa suhde, joka on sisempänä, syvempänä, lujempänä, ylempänä kaikkia tekosuhteita yhteiskunnallisessa ja valtiollisessa elämässä. Ihmisen suhde luontoon on välittömän tuntemuksen suhde, niinkuin suhde sielun ja jumalallisen hengen välillä, niinkuin sanaton suhde ikiystävysten välillä.

On paljon ihmisiä, jotka luonnon helmasta iäksi irtautuneina, kaupunkiin, tehtaihin sullottuina ovat tämän pyhän suhteen unohtaneet. Kuitenkin kaupunkilaisistakin ne, joilla on tilaisuus kesäisin maalle muuttamaan, osottavat suurta elpymistä, elämänilon palausta, kun pääsevät ajaksikin takasin luonnon välittömään yhteyteen. Kaupunkilaisiin saleihinsa he hankkivat ruukukasveja, maisemamaalauksia, häkkilintuja ja muuta sellaista ylläpitämään edes muistoa heidän alkuperäisestä yhteydestänsä luonnon kanssa.

Mutta juurevimpana, eheimpänä, lujimpana pysyy yhteys luonnon kanssa siinä ihmisessä, joka ikänsä kaiken on omilla ruumiinvoimillaan tämän maaemontaan pintaa viljellyt. Hän kasvaa ikäänkuin yhteen luonnon kanssa. Kun auer väräjä keväisen päivän paahteessa ja lämminnyt maa kuohkeana murentuu hänen sahransa tieltä, niin huokuu multa häntä itseänsä. Häntä itseänsä huokuu kotoinen havumetsä, jossa talviset hongan lastut ovat hänen piiluamisensa jäliltä kanervikkoon sulaneet. Häntä itseänsä huokuu kevään koko uhkuva elämä, niinkuin hänen lastensa pilpatus tanhuvilta ja poluilta. Se luonto, mikä hänen ympärillensä on, kaikkialla yhtyy muistoihin hänen kättensä töistä, peratut pellot, kasviahot, perunakuopat, tiet, ojat, harmaa mökki, navetta olkikattoinensa. Tunto, että tämä luonto tuottaa välittömän hedelmän hänen ponnistuksillensa, että se kasvaa hänen kynnöistänsä ja kylvöistänsä leivän, se se niin

Lisäys toiseen painokseen

Sittenkuin ensimmäinen painos tästä kirjasta ilmestyi on eduskunta jo ollut koolla.

Kaikki toiveet, joita Laukon lakkolaiset olivat tähän eduskuntaan kiinnittäneet, ovat pettäneet.

Saatuun eduskunnassa puoluekysymyksen luonteen joutui lakkolaisten asiamitä ankarimman ristitulen alaiseksi. Valtiollisissa tarkoituksissa oli enemmistölle vaan tärkeätä sysätä syy sosialistien hartioille, ja siinä mielessä koetettiin tietysti niin paljon kuin suinkin vähentää Lau-

kossa vallinneiden epäkohtain todellista merkitystä, selittää heidät taloudellisesti hyvinvoiviksi ja olla tunnustamatta heidän kärsimyksiänsä.

Tästä on ollut seurauksena se, että varakkaampi yleisö, joka alussa kyllä olisi ollut tehoisan avustukseen valmis, kokonaan kylmeni lakkolaisille ja heidän kohtalolleen, sillä ymmärtämättä että eduskunnassa pääsevät ilmoille ainoastaan puolue-intohimot, se otti asian todeksi, ja niin kivettyi maatalousvaliokunnan mietinnön pohjalle varakkaamman yleisön mieli-

pide Laukon asiasta. Se asia on sillä taholla niin hyvin kuin haudattu.

Eduskunta ei ole siis ainoastaan ollut auttamatta, vaan on vielä pilannutkin asian, hämmentämällä suuren yleisön inhimillisiä, veljelliseen apuun valmiita tunteita.

Olkoon se asia siis tällä taholla haudattu. Lohdutukseksi jää kuitenkin se tieto, että elämän näytelmässä ei mikään näytös ole viimeinen.

Jouluk. 24 p. 1907.
Arvid Järnefelt

erottamattomasti kiinnittää hänet viljelemäänsä maahan ja asumaansa kotoon. Tosin voi kaupunkilainenkin tai maakartanon herrasisäntä, jonka omat ruumiilliset voimat eivät koskaan tule välittömään tekemiseen mullan, kivien, honkien ja kaikenkaltaisten luonnonvoimien kanssa, olla kotoonsa kiintynyt, ja jos esimerkiksi valtiovalta lähettää hänen luokseen santarmit kotitarkastuksille ja häätää hänet kotoaan, niin se loukkaa koko hänen olentoansa, ikiajoiksi haavottaa häntä ja tuntuu hänestä pahimmalta mitä hänelle suinkin voidaan tehdä. Mutta vielä tuhat kertaa kiinteämmin on maahansa sitoutunut se, joka on omin ruumiillisin voimin luonut sen rakennuksen, jossa asuu, sen halkopinon, josta ottaa lämpimänsä, sen pellon, josta saa leipänsä. Hänen kotinsa ei ole ainoastaan muutama huone, vaan koko se luonto, johon hänen ruumiillisten ponnistustensa näkyvät tulokset ovat ikiajoiksi sulautuneet.

Sanalla sanoen: maata omin voimin viljelevän ihmisen suhde luontoon on itsenäinen suhde, joka sisimmässä itssessään ei tunne mitään alistumista joidenkin ulkopuolisten inhimillisten asetusten alaiseksi. Maan viljelemisen ja asumisen oikeus toisin sanoin ei häneen nähden voi olla muiden ihmisten hänelle antama, vaan hän aina käsittää sen omaksi syntyperäiseksi oikeudekseen. Maa itse tarjoutuu, antautuu hänen kättensä työlle. Työntekijälle maa kasvaa, eikä tunne välillä ketään kolmatta, joka sitä omistaisi siihen työtä tekemättä.

Sentähden, jos viljelemättömän maan ollessa anastettuna yksityiseen omistukseen maattoman täytyy maanomistajalta *vuokrata* maata, sitä viljelläkseen, niin tämä puhtaasti muodollinen seikka ei lainkaan muuta maaomion suhdetta työntekijäänsä ja työntekijän suhdetta maaomioon. Niinkuin ennenkin maa antaa työntekijälle saman sadon hänen työnsä palkaksi, ja niinkuin ennenkin työntekijä tuntee maaomion omakseen ja suhteensa siihen itsenäiseksi. Kaikki kontrahdit ja paperipykälät, joilla hän pakosta sitoutuu antamaan puolet työnsä tuloksista jollekin syrjäiselle ja suostuu kaikkiin tämän vaatimuksiin, ne tuntuvat hänestä oleettomilta ihmispahuuden keksinnöiltä, joita hän ei voi välttää, mutta hänen ja maan väliseen suhteeseen niillä ei ole mitään vaikutusta.

Tätä seikkaa ei voi koskaan täysin käsittää se, joka ei omin voimin tee maatyötä. Tosin voi moni maalainen herrasmies rakastaa kotikartanoansa ja ymmärtää mitä on ihmisen itsenäinen suhde luontoon. Mutta hän ei voi ymmärtää, että torpparilla voisi tai saisikaan olla samallinen suhde siihen maahan, jota hän ainoastaan vuokraa. Ja kumminkin on torpparilla vielä paljon, paljon voimakkaampi ja itsenäisempi suhde maahan, sillä hän on *työllänsä* siihen liittynyt. Jos maanomistaja sen täysin käsittäisi, niin en luule, että niin julmaa ihmistä olisi, joka tuleentuvan viljan riistäisi kylväjältä ja koti-häätöön turvautuisi.

Tahtovatko siis torpparit päästä verottomiksi, tai tahtovatko he kenties verona maksaa ainoastaan sen, minkä itsenäinen talonomistaja kruunulle maksaa?

Ei. Torpparit eivät tahdo päästä verottomiksi ja he ovat aina valmiit maksamaan veroina enemmän kuin

maksavat ne, joilla on ollut rahaa ostaa itselleen itsenäinen talo. Ainoa, mitä torpparit tahtovat ja ovat aina tahtoneet, on, etteivät he riippuisi yksityisestä, persoonallisesta mielivallasta. He maksavat kuinka suuria veroja tahansa, kunhan saavat maksaa ne ”kruunulle”. He tahtovat, ettei heidän ja maaomion välisen itsenäisen suhteen yläpuolella olisi mitään ihmispersoonaa, joka sanoisi omakseen sitä maata, jota he viljelevät ja asuvat. He tahtovat, ettei heidän verojansa, viljelysaikaansa määräisi persoonallinen mielivalta, vaan se sama yleinen ”kruunu”, joka tilallistenkin verot määrää. He tahtovat vapaaksi häätöuhkasta, joka kuten Damokleen miekka hiuskarvasta riippuu heidän päänsä yläpuolella ja tarvelee heidän elämänilonsa. He tahtovat myös, että heidän lastensa kohtalo ei olisi persoonallisen maanomistajan vallassa, vaan että lapsille periytyisi oikeus kotimaansa viljelemiseen.

Nämä vaatimukset eivät tosin ole toteutettavissa enemmällä eikä vähemmällä kuin vuokramaitten ja viljelemättömien alueiden siirtämisellä yksityisten omistuksesta valtion omiksi, eli äärimmäisesti oikeastaan kaiken yksityisen maanomistuksen lakkauttamisella; mutta nämä ovat kuitenkin ne vaatimukset, joiden on ennen tai myöhemmin luonnon pakosta toteutuminen – verisenkö vallankumouksen vai aatteellisen selvityksen kautta, se riippuu meistä.

Tässä on torppariasian ydin.

Maakysymyksen ratkaisu on todellista ratkaisua ainoastaan mikäli se tähän suuntaan tähtää.

[...]

Virkyby, Kyrkstad 29.9.1907

Toimittajien huomautukset & Kirjallisuus

- 1 Tässä julkaistu versio on lyhennelmä pamfletin toisesta lisätystä painoksesta *Maa kuuluu kaikille! Matkoiltani Laukon lakkomailla*. Arvid Järnefeltin julkaisuja n:o 6. Vihtori Kosonen, Helsinki 1908.
- 2 Kurkien aatelissuku omisti Laukon kartanon myöhäiskeskiajalta aina vuoteen 1817 asti.
- 3 Lainaus on peräisin *Helsingin Sanomissa* 20.1.1907 ilmestyneestä kirjoituksesta ”Häätäjien mukana Laukon torpissa”. Nimettömäksi jäävä lehden ”oma kertoja” kuvaa sitaatissa häädön etene mistä silminnäkiäjän sanakäantein. *Sosialisti*-lehdessä 22.1.1907 julkaistussa jutussa ”Ryöstösota Laukossa” siteerataan samaisen kirjeenvaihtajan kuvausta, joka toimittajan mielestä antaa ”kaunisteleimisestä” huolimatta ”jotakuinkin elävän kuvan tästä todellisesta ryöstösodasta”.
- 4 Järnefelt viittaa *Helsingin Sanomissa* 24.8.1907 julkaistuun kirjoitukseen ”Mietteitä Laukon asiassa”. Juhani Aho vastaa tekstissään SDP:n eduskuntaryhmän puheenjohtajaksi vastikään nousseen Yrjö Sirolan haasteeseen avata näkemyksiään Laukon lakosta. Järnefelt lainaa Ahoa valikoiden. Lehtikirjoitus on julkaistu kokonaisuudessaan *niin & näin* 1/13:n verkkoe-kstrana: www.netn.fi/lehti/niin-nain-113
- 5 Juristi Eino Santeri Nyysölä (1877–1937) puolusti lakkoilevia torppareita ensin kihlakunnanoikeudessa ja lopulta hovioikeudessa. Nyysölä nousi myöhemmin kihlakunnantuomariksi ja tuli tunnetuksi kirjailijana. Hän kirjoitti myös Laukon lakosta tuoreeltaan kirjasen *Torpparilakot. Eritoten Laukon rettelö*. s.e., Lahti 1906. Järnefelt ei mainitse poimimansa sitaatin lähdettä, mutta lainaus on otaksuttavasti kyseisestä teoksesta.